

ERITYINEN TUKI

Sisällys

1. Erityinen tuki	2
2. Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen	2
3. Erityisen tuen päätös	3
4. Erityisen tuen kirjaaminen henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan (HOKS)	4
5. Erityisen tuen muodot	4
6. Erityisen tuen toteutumisen arviointi	5
7. Osaamisen arvioinnin mukauttaminen	5
7.1. Milloin voi mukauttaa?	6
7.2. Mukauttamisen tarpeen arviointi	6
7.3. Päätös mukauttamisesta	6
7.4. Yksilöllinen arviointi	7
7.5. Mukauttamisen merkitseminen todistukseen	7
8. Tutkintotodistus tai todistus osaamisesta	7

Liite 1 Eritys erityisestä tuesta

Liite 2 Esitys tutkinnon osan osaamisen arvioinnin mukauttamisesta

1. Erityinen tuki

Ammattiopisto SAMledun suunnitelma erityisestä tuesta perustuu ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ([531/2017](#)) ja [asetukseen \(673/2017\)](#), niiden [siirtymäsäännöksiin](#) sekä opetushallituksen ohjeeseen [Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa](#).

Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen ammatillisissa perustutkinnoissa, ammattitutkinnoissa, erikoisammattitutkinnoissa ja valmentavassa koulutuksessa. Erityinen tuki on opiskelijan yksilöllisiin tarpeisiin, tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista pedagogista tukea sekä erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyjä.

Erityisen tuen tavoitteena on tarjota yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet kaikille nuorille ja aikuisille. Pedagogisiin järjestelyihin sekä erityisen tuen ja ohjauksen avulla opiskelijaa tuetaan saavuttamaan tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukainen ammattitaito ja osaaminen. Erityisen tuen antamisen tavoitteena on edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta yhteistyössä kuntoutuspalveluiden tuottajien kanssa.

Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi (Laki ammatillisesta koulutuksesta, 64 §).

Mikäli opiskelija on vain tilapäisesti tuen tai lisäohjauksen tarpeessa, ei tätä toimintaa katsota erityiseksi tueksi. Tällöin opiskelijalle annettava lisäopetus ja ohjaus ovat tukiopetusta. Tukiopetusta annetaan opiskelijalle, joka on esimerkiksi sairauden vuoksi jäänyt jälkeen opinnoissaan. Tukiopetus ei ole erityisopetusta.

HOKS-ohjaaja koordinoi ja suunnittelee opiskelijan yksilölliset tukitoimet yhdessä erityisopettajan kanssa. Kaikki opettajat ja ohjaajat sitoutuvat opiskelijan kokonaisvaltaiseen tukemiseen.

Vuonna 2017 tai sitä ennen opintonsa aloittaneelle opiskelijalle tehty päätös erityisopetuksen järjestämisestä, HOJKS sekä päätös mukauttamisesta ja erityisistä opetusjärjestelyistä jäävät voimaan. HOJKSia päivitettäessä sovelletaan uuden lain lukua 5 henkilökohtaistamisesta. (Laki ammatillisesta koulutuksesta, 137 §)

2. Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen

HOKS-ohjaaja ja erityisopettaja selvittävät opiskelijan mahdollisen tarpeen erityiseen tukeen osana HOKSin laadintaa sekä henkilökohtaisten suunnitelmien päivittämistä. Opettajien, erityisopettajien ja opiskelijahuollon välinen yhteistyö on tärkeää tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden tunnistamiseksi.

Kouluvuoden alkaessa yhteishaun kautta tulleiden **opiskelijoiden tarve erityiseen tukeen kartoitetaan tiimipäällikön koollekutsumassa alakohteisessa palaverissa** (syyskuun loppuun mennessä). Erityisen tuen tarve määritellään jokaiselle opiskelijalle yksilöllisesti.

Jatkuvan haun kautta tulevan opiskelijan tarve erityisen tukeen kartoitetaan haastattelun yhteydessä. Tarvittaessa erityisopettaja on mukana tarpeen arvioinnissa.

Opintojen alkaessa

Erityisen tuen tarve voi tulla esille jo ennen opintojen alkamista, esim. opiskelijan hakemuksesta tai nivelvaiheen yhteistyöstä. Opiskelija voi tuoda mukanaan perusopetuksen aikaisen HOJKSin tai lääkärin, psykologin tai erityisopettajan lausunnon, josta käy ilmi mahdollinen erityisen tuen tarve. **Erityisen tuen päätöstä ei kuitenkaan tehdä suoraan näiden perusteella**, vaan yhdessä opiskelijan ja alaikäisen kohdalla huoltajan kanssa arvioidaan, millaista tukea opiskelija mahdollisesti tarvitsee ammatillisissa opinnoissa.

Erityisen tuen tarvetta arvioidaan opintojen alussa lähtötasotesteillä (Niilo Mäki Instituutin lukivaikeuksien seulontamenetelmä sekä englannin ja matematiikan lähtötasotesti). Kaikki yhteishaun kautta tulevat opiskelijat tekevät lähtötasotestit. Jatkuvan haun kautta tuleva opiskelija tekee lähtötasotestit, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi. Maahanmuuttajataustaisen opiskelijan suomen kielen taso testataan kielikokeella, mikäli testaus katsotaan tarpeelliseksi. Tuolloin hän ei tee luki-testiä. Yhteishaun kautta tulevista kielitestin tekevät kaikki, joilla ei ole suomalaista peruskoulun päättötodistusta.

Lähtötasotestit ja suomen kielen kielikoe toteutetaan opintojen alkuun sijoittuvien perehdyttämispäivien aikana. Testien tulokset merkitään HOKSiin.

Opintojen aikana

Erityisen tuen tarve voi tulla esille myös myöhemmin opintojen aikana, jos opinnot eivät etene odotetusti tai jostain muusta yksilöllisestä syystä. Silloin opiskelijan kanssa arvioidaan, mikä oppimista hidastaa, ja voidaanko opiskelijan opintoja tukea erityisen tuen avulla.

3. Erityisen tuen päätös

Ennen päätöksen tekemistä tulee kuulla opiskelijaa ja alaikäisen kohdalla myös huoltajaa. Kuuleminen tulee olla jälkeenpäin todennettavissa ja se kirjataan HOKSiin päivitystapahtumana. HOKS-ohjaaja ja/tai erityisopettajat keskustelevat opiskelijan ja hänen huoltajansa kanssa, miksi opiskelija tarvitsee erityistä tukea ja mikä erityisen tuen merkitys on osana ammatillista koulutusta.

Toimialajohtaja/palvelujohtaja tekee päätöksen erityisestä tuesta tiimipäällikön esityksestä. Tiimipäällikkö toimittaa toimialajohtajalle/palvelujohtajalle esityksen erityisen tuen järjestämisestä lomakkeella: Esitys erityisestä tuesta (liite 1). Erityisen tuen päätös on hallinnollinen asiakirja, josta on mahdollisuus tehdä oikaisuvaatimus aluehallintovirastoon. Opintosihteeri toimittaa päätöksen opiskelijan huoltajalle. Päätöksen liitteeksi laitetaan ohjeet oikaisuvaatimuksen tekemiseen.

Päätös erityisestä tuesta on salassa pidettävä. Päätös erityisestä tuesta puretaan, jos opiskelija ei opintojen edetessä enää tarvitse erityistä tukea. Toimialajohtaja/palvelujohtaja tekee hallinnollisen päätöksen erityisen tuen purkamisesta tiimipäällikön esityksestä.

4. Erityisen tuen kirjaaminen henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan (HOKS)

Kun päätös erityisestä tuesta on tehty, HOKS-ohjaaja laatii yhteistyötahojen kanssa HOKSiin erityisen tuen suunnitelman. HOKSiin ei kirjata opiskelijan diagnoosia tai muita salassa pidettäviä asioita.

HOKSiin kirjataan lyhyesti erityisen tuen sisältö:

- kuvaus erityisen tuen tarpeesta
- erityisen tuen muodot
- pedagoginen tuki
- tarvittavat opetus- ja opiskelijajärjestelyt
- yhteistyötahot
- sekä tarvittaessa osaamisen arvioinnin mukauttaminen sekä yksilölliset arviointikriteerit.

5. Erityisen tuen muodot

Oppimisen tukemisessa hyödynnetään moniammatillista yhteistyötä ja kokonaiskuntoutuksellista otetta. Kokonaiskuntoutuksellinen ote tarkoittaa opiskelijan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukemista. Erityistä tukea saavalla opiskelijalla on oikeus opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin ja erityisiin apuvälineisiin (Laki ammatillisesta koulutuksesta, 101 §).

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan kohdalla ensisijainen tavoite on saavuttaa tutkinnon perusteiden mukainen ammattitaito ja osaaminen. Erityisen tuen muodot suunnitellaan opiskelijan valmiuksien, tavoitteiden ja tarpeiden mukaan. Tukitoimet ovat yksilöllisiä ja ne suunnitellaan yhdessä opiskelijan kanssa. Alaikäisen opiskelijan kohdalla myös huoltaja on mukana tukitoimien suunnittelussa.

Erityinen tuki koostuu erilaisista oppimisen tuen keinoista. Näitä ovat esimerkiksi:

- yksilölliset pedagogiset järjestelyt
- erityinen tuki ja ohjaus
- opiskelijalle sopivat oppimisympäristöt, esim. rauhallinen opiskelupaikka
- käytännönläheinen ja työvaltainen oppiminen
- opiskelijan tahdin mukaan etenevä opiskelu
- ammatin kannalta keskeiseen osaamiseen keskittyminen
- oppimista tukevat apuvälineet, esim. äänikirjat, kuvat ja videot
- muistiinpanojen valokuvaaminen tai antaminen opiskelijalle
- opiskeltavan asian jakaminen pienempiin osiin
- työajan lyhentäminen
- ja selkeä oppimateriaali.

Erityinen tuki työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa

Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen myös työpaikalla tapahtuvan oppimisen aikana. On tärkeää sopia työpaikkaohjaajan kanssa opiskelijan tarvitsemista tukitoimista. Tukitoimet voivat olla samoja kuin koululla tapahtuvassa oppimisessa. Tarvittaessa opettajalle voidaan varata enemmän ohjausaikaa työpaikalle tai opiskelijan tukena voi toimia muuta ohjaavaa henkilöstöä.

Erityinen tuki näytössä

Osaamisen osoittamisen aikana tukikeinoja ovat esimerkiksi:

- sopivan näyttöympäristön valinta
- osaamisen arvioinnin jakaminen useampaan osaan ja opiskelijalle sopiviin kokonaisuuksiin
- riittävä tuki näyttöön valmistautumisessa, näytön suunnittelussa sekä itse näyttötilanteessa ja itsearvioinnissa
- sekä näyttöä kohtuuttomasti jännittävälle tuttu työpaikkaohjaaja tai tukihenkilö jännittävän tilanteen käsittelyyn.

6. Erityisen tuen toteutumisen arviointi

Opiskelijan saaman erityisen tuen ja sen vaikuttavuuden arvioiminen on jatkuvaa. Arviointia tehdään myös aina HOKSia ja henkilökohtaisia suunnitelmia päivitettäessä. Lisäksi **tiimipäällikkö kutsuu koolle kaksi kertaa vuodessa (marraskuussa ja huhtikuussa) alakohtaisen erityisen tuen toteutumista arvioivan ryhmän**. Tähän ryhmään kuuluvat alan HOKS-ohjaajat, YTO-erityisopettaja sekä tarpeen mukaan muita yhteistyötahoja (esim. kuraattori, palveluohjaaja tai koulupsykologi).

Opintojen aikana havainnoidaan opiskelijan edistymistä ja arvioidaan tukitoimien riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta. Opiskelijan ja tukitoimiin osallistuneiden kanssa pohditaan, onko opiskelijan saama tuki ollut sopivaa. Yhteisen arvioinnin perusteella päätetään, jatketaanko samoja tukitoimia vai muutetaanko niitä vastaamaan paremmin opiskelijan tarpeita.

7. Osaamisen arvioinnin mukauttaminen

Erityisen tuen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa tutkinnon perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen. Opiskelijalle annettu riittävä aika osaamisen hankkimiseen, tukitoimet ja hänelle soveltuvat opiskelutavat mahdollistavat usein tutkinnon perusteissa edellytetyn keskeisen osaamisen hankkimisen.

Jos erityistä tukea tarvitseva opiskelija ei tiiviistä erityisestä tuesta huolimatta pysty saavuttamaan tutkinnon perusteiden mukaista tyydyttävän 1-tason osaamista, voidaan osaamisen arviointia mukauttaa laatimalla opiskelijalle yksilöllinen osaamisen arviointi. Arviointia voidaan mukauttaa vain niiltä osin, kun se on välttämätöntä.

7.1. Milloin voi mukauttaa?

Mukauttaminen on mahdollista vain ammatillisissa perustutkinnoissa. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa osaamisen arviointia ei voi mukauttaa. Valmentavissa koulutuksissa (VALMA) osaamisen arviointia ei voi mukauttaa, sillä tavoitteet ovat yksilöllisiä eikä koulutuksen perusteissa vaadita tiettyä osaamistasoa. Osaamisen arvioinnin mukauttaminen edellyttää aina, että opiskelijalla on päätös erityisestä tuesta.

Tutkinnon perusteissa voidaan määrätä, miten tutkinnon osan osaamisen arviointia ei voida mukauttaa. Jos näiltä osin tehdään mukauttaminen, opiskelija ei voi saada tutkintotodistusta, vaan hänelle annetaan todistus osaamisesta. Toistaiseksi tällaisia määräyksiä on vain muutamissa tutkinnon perusteissa, kuten sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon perusteissa.

7.2. Mukauttamisen tarpeen arviointi

Mukauttamisen tarve arvioidaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Joskus se voi olla tarpeellista heti opintojen alkaessa. Jos mukauttamisen tarpeesta ei ole varmuutta, pidetään tavoitteena tutkinnon suorittamista tutkinnon perusteiden mukaisesti. Jos opiskelun aikana havaitaan, että opiskelijan ei ole mahdollista saavuttaa vaadittuja ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita vähintään tyydyttävän 1-tason mukaista osaamista, tehdään päätös mukauttamisesta. Näytön aikana ei mukauttamispäätöstä voi tehdä.

7.3. Päätös mukauttamisesta

Ennen mukauttamispäätöksen tekemistä HOKS-ohjaaja tai erityisopettaja keskustelelee mukauttamisesta opiskelijan ja alaikäisen huoltajan kanssa. Keskustelussa on tärkeää arvioida realistisesti opiskelijan valmiuksia saavuttaa tutkinnon perusteiden mukainen ammattitaito ja osaaminen sekä mukauttamispäätöksen vaikutuksista työllistymiseen ja jatko-opintoihin.

Kun mukautuksen tarve on todettu ja opiskelijan sekä alaikäisen huoltajan kanssa keskusteltu mukauttamisesta, toimialajohtaja/palvelujohtaja tekee HOKS-ohjaajan esityksestä päätöksen tutkinnon osan osaamisen arvioinnin mukauttamisesta. Lomake esityksen tekemiseen on liitteenä (liite 2). Tieto päätöksestä toimitetaan opiskelijalle ja alaikäisen huoltajalle. Päätös opintojen mukauttamisesta on hallinnollinen asiakirja, johon voi vaatia oikaisua aluehallintovirastosta. Päätökseen tulee liittää tieto, miten oikaisuvaatimus tehdään. Opinto-asihteeri toimittaa päätöksen opiskelijan huoltajalle.

Mukauttamista koskeva päätös voidaan purkaa, jos opintojen edetessä käy ilmi, että opiskelija pystyy saavuttamaan tutkinnon perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet. Toimialajohtaja/palvelujohtaja tekee mukauttamisen purkamisesta päätöksen HOKS-ohjaajan esityksestä.

7.4. Yksilöllinen arviointi

Kun opiskelijan osaamisen arviointia mukautetaan, kirjaa HOKS-ohjaaja tai erityisopettaja yksilölliset osaamisen arviointikriteerit eHOPSin kautta tutkinnonosittain. Opiskelijan HOKSiin kirjataan myös suunnitelma siitä, millä tavalla opiskelija osoittaa osaamisensa. Tässä tulee arvioida myös se, tarvitseeko opiskelija tukitoimia osoittaessaan ammattitaitoaan.

Mukautetut arviointikriteerit perustuvat suoritettavan tutkinnon perusteisiin. Mukautetut arviointikriteerit ovat yksilöllisiä ja niiden lähtökohtana on tutkinnon perusteissa kuvattu tyydyttävän 1-tason osaaminen. Mukautettu arviointiasteikko on viisiportainen. Mukautetun kiitettävän tason arvioinnin kriteerit ovat alle tutkinnon perusteissa määritellyn tyydyttävän 1-tason. Yksilöllisiä arviointikriteerejä laadittaessa on tärkeää pitää mielessä työelämässä tarvittava osaaminen ja muun muassa työturvallisuuteen liittyvä osaaminen.

Osaamisen hankkimisessa käytetään monipuolisia keinoja osaamisen saavuttamiseksi. Erityistä tukea tarvitsella opiskelijalla on oikeus monipuolisiin pedagogisiin menetelmiin sekä yksilöllisesti suunniteltuun erityiseen tukeen. Osaamisen hankkiminen tulee suhteuttaa opiskelijan HOKSiin kirjattuihin yksilöllisiin tavoitteisiin sekä yksilöllisiin arviointikriteereihin. Opiskelijan osaamisen kehittymisestä seurataan ja kehittymisestä annetaan opiskelijalle palautetta. Jos käytetyt keinot eivät ole opiskelijalle sopivia, tulee miettiä uusia keinoja osaamisen hankkimiseksi.

Kun opiskelijan osaaminen on sillä tasolla, että hän saavuttaa henkilökohtaisissa arviointikriteereissä määritellyn osaamisen, on aika osoittaa osaaminen näytössä. Näyttö suunnitellaan suhteessa mukautettuihin henkilökohtaisiin arviointikriteereihin. HOKSiin kirjataan kuinka opiskelija osoittaa osaamisensa. Kun osaamisen arviointia mukautetaan, opiskelijan osaaminen arvioidaan mukautetun arviointiasteikon lisäksi sanallisesti.

7.5. Mukauttamisen merkitseminen todistukseen

Tutkintotodistukseen tulee merkintä, missä tutkinnon osissa osaamisen arviointia on mukautettu. Niissä tutkinnon osissa, joissa osaamisen arviointia on mukautettu, opiskelijan osaaminen arvioidaan mukautetun arviointiasteikon lisäksi sanallisesti.

8. Tutkintotodistus tai todistus osaamisesta

Tutkintotodistukseen tulee merkintä, missä tutkinnon osissa osaamisen arviointia on mukautettu. Niissä tutkinnon osissa, joissa osaamisen arviointia on mukautettu, opiskelijan osaaminen arvioidaan mukautetun arviointiasteikon lisäksi sanallisesti.

Koulutuksen järjestäjä arvioi, ovatko keskeiset ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet saavutettu. Jos opiskelija ei ole saavuttanut keskeisiä tutkinnon osan tai osien ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita, ei tutkintotodistusta tai todistusta suoritetuista opinnoista saa antaa. Tällöin opiskelijalle annetaan todistus osaamisesta. Koulutuksen järjestäjä päättää sen, mikä on keskeistä osaamista.

Esitys erityisestä tuesta

Liite 1

Päivämäärä:**Tutkinto:****Tiimipäällikkö:**

Opiskelijan ryhmätunnus ja nimi	Perustelu erityisen tuen tarpeesta	Tuen alkamis-päivä	Tuen päättymis-päivä

Liite 2

Esitys tutkinnon osan osaamisen arvioinnin mukauttamisesta

Päivämäärä:

Tutkinto:

HOKS-ohjaaja:

Opiskelijan ryhmätunnus ja nimi	Tutkinnon osa, jonka arviointia mukautetaan